

УДК 339.94:330.342.24

С.А. Жуков, к.е.н., с.н.с., доцент

Державний вищий навчальний заклад «Ужгородський національний університет»

Неоекономіка як нова соціально-економічна реальність і наслідок економічної глобалізації та революції в інформаційних технологіях

У публікації досліджено сутність нових сучасних економічних теорій і, зокрема, «неоекономіки»; з'ясовано фактори її формування; виділені підходи до визначення неоекономіки на основі реалій сучасної світової економіки; окреслено коло недоліків зазначених підходів, на основі чого сформований структурно-змістовий неопідхід.

Ключові слова: неоекономіка, нова економіка, глобалізація, інформатизація.

С.А. Жуков

Неоэкономика как новая социально-экономическая реальность и следствие экономической глобализации и революции в информационных технологиях

В публикации исследована сущность новых современных экономических теорий и, в частности, «неоэкономики»; выяснены факторы ее формирования; выделены подходы к определению неоэкономики на основе реалій современной мировой экономики; очерчен круг недостатков указанных подходов, на основе чего сформирован структурно-содержательный неоподход.

Ключевые слова: неоэкономика, новая экономика, глобализация, информатизация.

S.A. Zhukov

Neoeconomy as a new social and economic reality and consequence of economic globalization and the revolution in information technology

The modern global economy prompts researchers as to review and improve existing aspects of economic theory and its search for new concepts. The result of such research is the emergence of new economic groups, particularly those that define the main trends of the global economy. One of these terms is new economy.

This new economic system primarily formed as a result of perceived impact of globalization, the transformation of production processes, strengthening the role of the

knowledge revolution of information and communication technologies, growing importance of the Internet. Not omitted these effects and Ukraine.

Many scholars have studied the current trends in the global economic system, including new economy, emphasized that it is a promising strategic direction of any country, including Ukraine. It new economy able to provide society's expectations to achieve Ukraine rightful place in the European and world community.

In terms new economy economic behavior requires new classical management solutions, innovative thinking style, custom actions using science and information technology.

In the context of the economic theory of the new economy is the final link in the chain of progressive: innovation → high-tech → new economy. The latter is a direct result of the radical changes in the innovation and technological, as well as education and science.

Given that the new economy as a category is defined differently by scientists and is of considerable interest in the scientific community, the study of such phenomena as the new economy is a promising area for future research studies.

Key words: new economy, globalization, informatization.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Тенденції сучасного розвитку світової економіки змушують науковців або переглянути позиції економічної теорії, або значно їх розширити новими, сучасними концепціями й аспектами. Пошуком і розробкою таких концепцій займаються учені багатьох країн, не винятком є й Україна. Наслідком наукових пошуків є поява нових економічних термінів, зокрема таких, які визначають ті чи інші аспекти сучасної світової економіки – це неоекономіка. Така нова економічна система зародилася та утворилася на основі фундаментальних структурних змін. Економіка розвинутих країн у першу чергу зазнала впливу глобалізації, трансформації виробничих технологічних процесів, посилення ролі знань, революції інформаційно-комунікаційних технологій, зростання значимості мережі Інтернет. Не оминули ці впливи й Україну.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Не дивлячись на те, що досліджувана проблема є відносно молодою, її аналізу було приділено вже достатньо уваги зі сторони іноземних (Грінспан А. [12], Келлі К. [13], Сакс Дж. [4], Шепард С. [14]) і вітчизняних (Задорожний Г.В. [1], Семиноженко В.П. [5, 6], Скринько М.М. [7], Сонько С.П. [7], Степаненко С.В. [8-10]) учених. Кожний із зазначених науковців внесли окремий вклад у розвиток неоекономіки та інших аспектів

сучасної світової економіки. Однак усі вони наголошували на тому, що неоекономіка є перспективним стратегічним напрямком для розвитку будь-якої країни. Саме вона здатна забезпечити очікування суспільства на досягнення Україною гідного місця у європейському і світовому співтоваристві.

Цілі статті полягають у з'ясуванні сутності «неоекономіки», дослідженні факторів її формування, проведенні історико-понятійного аналізу теорій сучасної економічної системи та встановленню зв'язків між іншими, альтернативними її назвами, які пояснюють причини та особливості неоекономіки, а також дають змогу осмислити основні підходи, категорії, поняття. Дослідження також має на меті виявити шляхи переходу України до постіндустріального суспільства на основі поєднання наявних ресурсів індустріального розвитку з факторами «неоекономіки».

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Економіка сучасного розвинутого суспільства отримала назву «нова економіка» (у скороченій транскрипції – «неоекономіка»), тобто новітня економіка (інші назви, які застосовуються в науковій літературі – суперіндустріальна, або постматеріальна, або інформаційна економіка). Вона є породженням інформаційного суспільства, яке утворилося внаслідок інформаційної революції. Остання, завершуючи техніко-економічний цикл розвитку суспільної системи індустріального типу, запровадила принципово нові структурні якісні зміни в усіх сферах людської діяльності, зокрема й економіці. Цей період отримав назву «постекономіка». Фундаментальні (онтологічні) зміни в неоекономіці зумовлені насамперед якісно новими технологічними факторами. Її показниками є якісно новий характер виробництва, інноваційні технології, радикально змінний характер такого економічного механізму як гроші. Неоекономіка як онтологічна реальність потребує від її організаторів і учасників відповідного стратегічного та інноваційного мислення. Адже в неоекономічних суспільствах значно підвищується рухливість дії законів попиту і пропозицій, помітно розширюється зона ризику, що вимагає від суб'єктів економічної дії гнучкості, оперативності, врахування особливостей ситуації, що швидкоплинно змінюється.

Становлення неоекономіки, безперечно, є наслідком глобалізації, яка зачіпає всі сфери суспільного життя, а сучасний розвиток світового господарства відбувається під впливом глобалізаційних та інтеграційних процесів, які призводить до все більш інтенсивного обміну інформацією, прискорення руху капіталів, товарів і послуг, людських ресурсів [10, с. 33].

В умовах неоекономіки економічна поведінка людей вимагає некласичних управлінських рішень, інноваційного стилю мислення, нестандартних дій. В неоекономіці провідними є науково-інформаційні технології, доля яких в економіці розвинутих країн становить 45-65%. Крім цього в економічному житті ХХ-ХХІ століть відбувається перехід від системи масового виробництва стандартних виробів до системи, заснованої на випуску різноманітних дрібносерійних товарів. Така економіка завдяки знанням вартості наділяє товари і послуги «індивідуальним характером» і спричиняє появу на ринку нескінченної множини різних видів продукції. Вартість, яка утворюється знанням, за своїм характером потребує суб'єктивізованого суспільства, тобто розвинутої громадської та індивідуальної свідомості.

Головна особливість «нової економіки» полягає в розвитку інтелектуального капіталу та його приєднання до решти основних факторів виробництва, що революційно відрізняє цю економіку від усіх попередніх. Нова економіка сьогодні – це галузі з високою питомою вагою нематеріального, людського капіталу, такі, як інформаційно-комунікаційні технології, освіта, наука та інтелектуальні послуги [2].

Звертаючись до економічної теорії, зазначимо, що нова економіка – це, з одного боку, заключна ланка в прогресивному ланцюзі: інновації → високі технології → нова економіка (в економічному сенсі – створення → впровадження → результат), яка є безпосереднім результатом радикальних змін в інноваційній (1950-60-ті рр.) і технологічній (1970-80-ті рр.) сферах, а з іншого – довгостроковий економічний цикл (за М.Д. Кондратьєвим), який є початком наддовгострокового циклу – постіндустріалізму (теорія нової стадії розвитку суспільства, що слідує за індустріальним суспільством [3]). «Нова економіка» є прямим наслідком п'ятого технологічного укладу в економіці, основи якого – електроніка,

комп'ютерні, космічні та біотехнології, новітні джерела енергії, телекомунікації тощо [2].

Неоекономіка як явище виникла в 90-х роках ХХ століття, коли до Інтернету долучилися бізнес і засоби масової інформації (1993 р.), коли відбувся факт першої тестової покупки через інтернет-магазин (1995 р.) – це свідчить про те, що з часу свого виникнення термін «нова економіка» асоціювався насамперед із поширенням Інтернету (його виникнення пов'язують із серединою 90-х рр., коли на ринок вийшли перші інтернет-компанії (Yahoo, AOL, Amazon.com)) і використовувався для характеристики наукомістких і високотехнологічних галузей господарства розвинених країн [10, с. 16]. Тут доцільно навести один цікавий приклад, коли у 2001 році пошукову інтернет-машину Yahoo, яка налічує приблизно 1000 співробітників, оцінювали на біржі вище таких підприємств, як Boeing чи Daimler-Chrysler, що мають чисельність зайнятих, відповідно, в 200 і 500 разів більше. У тому ж 1995 році американська компанія Netscape почала продаж своїх акцій, які коштували на ринку спочатку лише 28 дол. за акцію, але вже наприкінці першого дня торгів ціна виросла вдвічі [11, с. 139]. Першу наукову працю про «нову економіку» опублікував К. Келлі у 1998 р. під назвою «Нові правила для нової економіки» [13].

Сьогодні явище нової економіки трактується вченими по різному, однак його найбільш авторитетне визначення західними вченими вже сформувалося. В основу його, на думку Стефена Шепарда, лягли дві важливі тенденції, які спостерігалися протягом останніх років, – глобалізація бізнесу, що проявляється у розповсюдженні ринкових механізмів, вільної торгівлі, поширенні дерегуляції, а головне – революція в інформаційних технологіях (інформатизація), що і є ядром нової економіки [14]. Ще одним впливовим фактором деякі вчені, зокрема Степаненко С.В., вважають ціннісні та соціокультурні зміни [10, с. 35]. Складові та вплив перелічених факторів зазначені в таблиці 1.

Таблиця 1
Фактори формування неоекономіки [10, с. 36]

Фактори формування неоекономіки	Результат впливу, що спричинив появу неоекономіки
<i>Фактор I. Глобалізація</i>	
1. Інтернаціоналізація виробництва та зростання мобільності капіталів	У виробництві продукції беруть участь виробники багатьох країн світу, інтенсифікація руху вільних ресурсів у світовому масштабі
2. Лібералізація ринків	Зниження бар'єрів для конкуренції, зняття перешкод на шляху руху товарів і капіталів із країни в країну
3. Стандартизація ділових процесів, продукції, мови спілкування та форматів передачі даних	Спрощення взаємодії між економічними агентами, покращення можливостей для координації зусиль сторін
4. Формування міжнародної системи захисту прав інтелектуальної власності	Переорієнтація на виготовлення інтелектуальних продуктів, дематеріалізація результатів виробництва

Продовження табл. 1

<i>Фактор II. Інформатизація</i>	
5. Перетворення інформації на загальнодоступний ресурс (створення інформаційних мереж)	Підвищення ефективності виробництва, функціонування різних ринків внаслідок ширшого доступу до інформації, сприяння обізнаності споживачів, активізація інвестиційних процесів, підприємницької ініціативи тощо
6. Формування нового «цифрового» простору	Створення віртуального середовища для бізнесу, стирання відстаней між партнерами, ринками, країнами
7. Створення і широке практичне застосування новітніх технологій	Прискорення інноваційного процесу
8. Використання інформаційних технологій як засобів зв'язку і комунікації	Запровадження дистанційних трудових відносин, активізація економічних, політичних, культурних та інших контактів

<i>Фактор III. Ціннісні та соціокультурні зміни</i>	
9. Перехід до системи постматеріальних цінностей	Усвідомлення економічними агентами провідного значення інтелекту та знань, порівняно із матеріальними благами
10. Зміна провідних мотивів трудової діяльності: у структурі потреб духовні домінують над матеріальними	Орієнтація роботодавців на створення умов для творчої праці, самореалізації особистості
11. Спрямованість буденного і наукового пізнання на внутрішній світ людини, зростання ролі рефлексивної діяльності	Динамічний розвиток суспільних і гуманітарних наук
12. Зміна ментальності: свідомість стає новим предметом праці	Поширення технологій впливу на свідомість, маніпулювання свідомістю людей
13. Інноваційність і креативність як сучасна модель економічної поведінки	Створення атмосфери швидких змін, орієнтація працівників на продукування і подальшу формалізацію нових ідей

В економічній теорії до середини ХХ століття традиційно вважалось, що розвиток економіки залежить від трьох основних факторів виробництва: 1) землі й інших природних ресурсів; 2) капіталу, до якого включають як основну складову засоби виробництва; 3) праці. У другій половині ХХ століття додався ще один, четвертий фактор виробництва – підприємницький хист. Вже наприкінці ХХ і початку ХХІ століть «на арені» економіки з'явився ще один, п'ятий фактор – інформація і знання, який поступово стає головним фактором у всій системі чинників виробництва [10, с. 44].

Отже, у формуванні неоекономіки вирішальне значення належить інноваціям та інформаційним технологіям, освіті і науці – зазначав Алан Грінспен, голова Федеральної резервної системи США, у доповіді «Структурні зміни у новій економіці» (2000 р.) [12], а також знання та інтелект, що стають головним і

визначальним ресурсом подальшого суспільного розвитку – відмічають вітчизняні науковці Г. Задорожний і О. Бервено [1].

Тепер на часі перейти до самого визначення «неоекономіки». Так, Степаненко С.В. і Яковенко Л.І. виокремлюють шість підходів до визначення неоекономіки, які містять важливі елементи нової економічної реальності:

1) технологічний – тлумачить нову економіку в контексті зростання ролі інформаційно-комунікаційних технологій і розвитку секторів, які їх виготовляють;

2) макроекономічний – наголошує на антициклічній та антиінфляційній спрямованості нової економіки, що демонструє безпрецедентне за темпами і часом економічне зростання національних економік розвинених країн;

3) ресурсний – підкреслює важливість інформації та знань як головного ресурсу становлення і розвитку нової економіки;

4) інтелектуальний – визначає нову економіку як інтелектономіку [1], особливий економічний лад одухотвореного інтелекту, у якому створюються умови для самореалізації та саморозвитку творчої особистості, духовно-економічного прогресу суспільства;

5) фінансовий – розглядає нову економіку як фінансову модель господарювання (фінансоміку), що символізує широке використання інструментарію інформаційно-технологічних інновацій у валютно-фінансовій системі;

6) галузевий – розглядає нову економіку як сукупність галузей, що характеризується вищою питомою вагою людського капіталу порівняно з матеріальними складовими (освіта, інформаційно-комунікаційні ринки, виробництво інновацій, надання інтелектуальних послуг тощо) [10, с. 23].

Щодо зазначених підходів є важливі застереження:

1) частина підходів, зокрема фінансовий і макроекономічний характеризують нову економіку з точки зору її формальних (зовнішніх), а не змістових (внутрішніх, істотних) ознак;

2) у підходах через наведення найсуттєвіших характеристик явища, відсутній комплексний розгляд;

3) нова економіка розглядається ізольовано, як окремий феномен, який відірваний від господарської системи постіндустріального суспільства [10, с. 23-24].

На основі окреслених застережень доцільно використовувати розширений структурно-змістовий підхід щодо аналізу неоекономіки, який полягає у розгляді даного явища у структурі постіндустріальної економіки та комплексному аналізі її змістових характеристик. Для реалізації такого неопідходу необхідно визначити місце нової економіки у структурі постіндустріальної економічної системи, основні тенденції якої не замінюють повністю попередні форми суспільної діяльності, а співіснують з ними [10, с. 24].

Відповідно до структурно-змістового підходу неоекономіку можливо розглядати у широкому і вузькому розумінні. У широкому сенсі неоекономіка визначається як глобальна господарська система постіндустріального суспільства, яка охоплює високотехнологічні та наукомісткі галузі й характеризується визначальним впливом знань та інформації на соціально-економічний розвиток. Основою цього впливу є піднесення ролі людини у суспільному виробництві, кардинальні зміни у формах і способах ведення бізнесу, управлінні виробництвом і кадрами – тобто всього, що модифікує дію економічних законів [10, с. 28-29]. У вузькому розумінні неоекономіка – це економіка знань, сфера застосування людського інтелекту, у якій домінують процесами стають нагромадження та використання знань. Все це є головною передумовою ефективного ведення господарства у постіндустріальному суспільстві та гарантією зростання конкурентоспроможності національної економічної системи [9, с. 26].

Висновки. Підводячи ризику відмітимо, що глобалізація поставила в ядро світової економічної системи володіння інформаційно-цифровими технологіями. Інформатизація суспільства (становлення інформаційно-комунікаційного сектора світового господарства, формування «цифрового» простору, перетворення інформації на загальнодоступний ресурс) та глобалізація (глобальні процеси інтернаціоналізації виробництва й капіталу, лібералізації зовнішньоекономічної політики,

стандартизації ділових процесів, формування системи міжнародного права та наднаціональних інституцій) сприяли формуванню феномену неоекономіки. Таким чином, неоекономіка є продуктом глобалізації, розвитку інформаційно-комунікаційних технологій, появи Інтернету та ціннісно-соціокультурних змін.

1. Задорожний Г.В. Неоекономіка как интеллектономика (о цивилизации одухотворенного интеллекта). / Г.В. Задорожний, О.В. Бervenо // Социальная экономика. – 2001. – № 2. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zobov.org.ua/content/64/>.
2. Новая экономика: материал из Википедии. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ru.wikipedia.org/wiki/Новая_экономика.
3. Постіндустріалізм: материал из Википедии. [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://uk.wikipedia.org/wiki/Постіндустріалізм>.
4. Сакс Дж. Уроки новой экономики. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ng.ru/printed/economics/2000-06-03/4lessons.html>.
5. Семиноженко В.П. Глобалізація і стратегія гуманітарної економіки / В.П.Семиноженко // Вісник НАН України. – 2001 – № 4. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua/portal/all/herald/2001-04/3.htm>.
6. Семиноженко В.П. Интеллектуальна економіка: майбутнє України / В.П. Семиноженко // Проблеми науки. – 2001. – № 6. – С. 2–6.
7. Сонько С.П. Інфраструктура в умовах транзитивної економіки: Монографія / Сонько С.П., Скринько М.М. Харків: Екограф, 2004. – 256 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.udau.edu.ua/assets/files/zbirkniki/monographs/Infrastruktura_monografia_Sonko.pdf.
8. Степаненко С.В. Глобалізація і нова економіка: теоретичний аналіз / С.В. Степаненко // Наука і освіта 2004: VII міжнародна науково-практична конференція, 10–25 лютого 2004 р.: матеріали. Т. 8. – Дніпропетровськ: Наука і освіта, 2004. – С. 39–40.
9. Степаненко С.В. Нова економіка в постіндустріальному суспільстві: до питання про співвідношення понять / С.В. Степаненко // Академічний огляд. Економіка та підприємництво. – 2005. – № 2. – С. 22–26.
10. Степаненко С.В. Трансформація відносин власності в умовах формування постіндустріальної економіки / С.В. Степаненко, Л.І. Яковенко – Полтава: Скайтек, 2009. – 187 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: elcat.pnpu.edu.ua/docs/Stepanenko.doc.
11. Стрелец И.А. Новая экономика и информационные технологии / И.А.Стрелец. – М.: Экзамен, 2003. – 256 с.

12. Greenspan A. Structural change in the new economy / Alan Greenspan. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.federalreserve.gov/boarddocs/speeches/2000/20000711.htm>.
13. Kelly K. New rules for the New Economy. Ten Radical Strategies for a Connected World / Kelly K. – N.-Y., 1998. – 192 p.
14. Shepard S.B. The New Economy: What It Really Means / Stephen B. Shepard // Businessweek. – 1997. – 17 November. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.businessweek.com/1997/46/b3553084.htm>.